

Eýran. Daşarky syýasat we içerki meseleler

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 25 январа, 2025

Eýran. Daşarky syýasat we içerki meseleler EÝRAN. DAŞARY SYÝASAT WE IÇERKI MESELELER

Eýran režimi Siriýanyň, Yragyň, Liwanyň, Ýemeniň bitap düşen halklaryna beren zäherini ahyrsoňy özi-de datmaly boldy. Režimiň häkimiýetden çekilmeginiň mümkin däldigi dogry bolsa-da, şeýle sarsgyndan soň öňki režim bilen soňky režimiň tapawudy kän bolar.

Eýran režimi hemmeleriň Dünýä çempionaty bilen başagaýlygyndan hezil edip peýdalanýana meňzeýär.

Ýurduň içindäki aýylganç sarsgyn režimi düýpli yralady. Ol bular ýaly uly protest demonstrasiýalaryna garaşmaýardy.

Bularyň barsynyň sebäbi režimiň teokratiýasy we dini despotizmidir. Bürenjek atynmandygy üçin aýal-gyzlar köçäniň orra-ortasynda gamçylanýar, urlup-ýenilip öldürilýär.

Režime yşyk tutup biljek birnäçe sowal bar. «El-Mesbar» ylmy-barlaglar merkezi «Eýran we daşarky syýasat: İçerki hyýanat» atly gymmatly kitaby çapdan çykaryp, gowy işiň başyny başlady. «El-Mesbar» «Yslam Respublikasynyň «mollalaryň» şa režiminiň galyndylarynyň üstünde gurlan hökümetiň başyna geçen badyna artan syýasy, harby, ykdysady, mezhep meseleleriniň üstünden regional strategiýalaryny nähili işläp düzendiklerine düşünmek maksady bilen şu kitabyň çykarylandygyny nygtaýar.

Eýran täsirini berkitmek we döwletiň bähbidi diýip atlandyran zatlaryny goramak üçin durmuşda birnäçe ugra önbaşçylyk etdi. Birtopar arap ýurdundaky käbir şaýylaryň «ýanalýandygyny we olary güýçlendirmelidigiň gerekdigini» bahanalady.

Şeýlelikde bu ýurtlary ýerli we sebitleýin wekilleriň ýwny bilen ýurduň daşyndaky ýaragly toparlardyr guramalardan peýdalanmagy bilen durnuksyzlyk ýüze çykdy.

Tähranyň haosyň ortasyndaky geografiýada özüni «regional güýç» hökmünde görkezjek bolmagy diňe daşynda däl, öz içinde-de agyr ýitgilerk çekmegine sebäp boldy.

Ýurduň baýlyklarymyň regional güýç boljak bolmagyň hasabyna ýele sowrulmagyna garşy çykýan halk köpçüligi barha artmaga başlady.

2017-nji ýylyň ahyrlarynda bolup geçen protest hereketi – demonstratlaryň nägilelikleriniň iň esasylyary işsizligiň artmagyny we halkyň güzeranyňyň pese gaçmagyny hasaba goşanymyzda, ykdysady şertleriň ýaramazlaşandygynyň netijesidir.

Size kitapdaky iň täsin barlaglaryň netijeleri barada gürrüň berjek bolaýyn. Eýran meseleleri boýunça ýörite hünärmen bolan eýranly alym Ziýa Nasyr kitapda eýran režiminiň içerki opurlyşygyna getirip biljek üýtgeşmeleri we şol üýtgeşmeleriň delillerini, sebäplerini, netijelerini we alamatlaryny orta atmaga synanyşdy.

Nasyr Eýranyň regional operasiýalarynyň teoretiki esaslarynyň, tilsimleriniň we getiren netijelerininiň üstünde durup geçýär. Şol bir wagtyň özünde Eýran öz içindäki nägilelikleri we protestleriň döreýiş uçgunlaryny seljerip, «demonstratlar kim?» soragyna jogap agtarýar.

Nasyryň pikirçe, Eýranyň Ýakyn Gündogardaky we ondan aňyrlardaky ýöreden syýasaty ýurduna we halkyna gymmat düşdi. Täze mediýa serişdeleriniň we halkara informasiýa torlarynyň bardygynyň, maglumat alyş-beriş ulgamynyň döwletiň gysymynda bolman hemmelere açyk bolmagynyň täsiri bilen eýran halky şu sowallary orta atýar:

[i♣- Nämüçin ýurduň baýlygy hökümetiň daşary syýasatdaky hamhyýallarynyň amala aşmagy üçin harçlanmaly?

– Ýalňys alnyp barylän syýasy ugurlar nämüçin milli walýutanyň hümmetiniň peselmegine, halkyň garyplaşmagyna we jemgyýetdäki synplaryň arasyndaky tapawudyň artmagynyň sebäp bolmaly?[/i]

Nasyr hökümet ygtyýarlylarynyň arasynda we hökümete ýa-da Rewolýusion gwardiýa garaşly maliýe edaralarynda korrupsiýanyň giňden ýaýrandygyna ünsi çekýär.

Şeýle-de jaý gurluşyk we abadanlaşdyryş işleriniň «Hatemul-Enbiýa» gurluşyk müdirliginiň garamagyndadygyny belläp geçýär.

Eýran halky ýurtdaky dolandyryş sistemasyndan umydyňy doly umydyňy üzen ýagdaýda. Bu sistema Siriýadaky ýaşlary ölüme iterýär, pullaryny elinden gaňryp alýar, olary garyplaşdyrýar, dünýäniň olara bolan hormatyny azaldýar, hak-hukuklaryny we azatlyklaryny gödek bozýar.

Nasyryň pikiriçe diniň we mezhebiň syýasy emellere ýetmek üçin gural hökmünde ulanylmagy adamlary dine sowuk-sala we biperwaý garamagyna sebäp bolýar.

Netijede, eýran režimi Siriýanyň, Yragyň, Liwanyň, Ýemeniň bitap düşen halklaryna beren zäherini ahyrsoňy özi-de datmaly boldy. Režimiň häkimiýetden çekilmeginiň mümkin däldigi dogry bolsa-da, şeýle sarsgyndan soň öňki režim bilen soňky režimiň tapawudy kän bolar.

Fahd SÜLEYMAN ŞUKEÝRAN,
Saud Arabystanly žurnalist.
Anna, 16.12.2022 ý. Publisistika